

LBRIS

We know
books

Dr. Marius Andreescu

Condiția umană și a dreptei credințe

în epoca postmodernismului

O simplă introducere

Colecția *Biserica în cetate* – 8
Făgăraș, 2023

CUPRINS

Cuvânt înainte / 7

Capitolul 1: Omul, societatea și creștinismul în epoca postmodernismului / 11

Capitolul 2: Miturile societății contemporane: statul de drept, drepturile omului, supremația legii, constituția. Moartea statului de drept / 50

Capitolul 3: Iluziile noastre cele de toate zilele / 62

Capitolul 4: Precarități, neîmpliniri și împliniri ale libertății / 81

Capitolul 5: Despărțirea de Dumnezeu / 93

Capitolul 6: Omul și timpul / 108

Capitolul 7: Puterea statală și restrângerea exercițiului unor drepturi / 123

Capitolul 8: Cum pot oamenii să-și organizeze viața pentru a depinde cât mai puțin de stat? / 145

Capitolul 9: Relația statului cu societatea și cu Biserica. Nevoia unui stat mai puțin prezent în societate și în Biserică / 163

Capitolul 10: Despre suveranitatea națională și puterea de stat. Este necesară o lege a suveranității naționale? / 177

**Capitolul 11: Principiul antropic în filozofie, știință și
teologie / 203**

Bibliografie / 220

Omul, societatea și creștinismul în epoca postmodernismului

Argument

Evoluția umanității de la începuturi și până în prezent, istoria culturii și a civilizației au fost împărțite în epoci după mai multe criterii printre care amintim: raporturile dintre om, societate și univers, relația dintre rațiune și sensibilitate, specificul cunoașterii, sfera valorilor, caracteristicile creației umane, dar și modul în care omul a înțeles relația sa cu Dumnezeu. Nu există opinii unanime în această periodizare a istoriei culturii și civilizației, însă majoritatea autorilor identifică: cultura și civilizația antică, epoca medievală, goticul, renașterea, clasicismul, iluminismul, modernismul și epoca în care se pare că ne aflăm noi, postmodernismul.

Sintetizând și grupând aceste trăsături, în opinia noastră considerăm că istoria culturii și civilizației umane, poate fi grupată în trei perioade mari:

- epoca antică,
- clasicismul care include goticul, renașterea barocul și iluminismul
- modernismul și postmodernismul (despre acesta din urmă vom face câteva succinte considerații).

Din perspectiva revelației naturale și supranaturale, a dreptei credințe, alături de alți autori, cum ar fi Mircea Eliade, considerăm că istoria umanității poate fi împărțită în *epoca precreștină* și *epoca creștină*. În prezent există numeroase religii, confesiuni religioase, secte, dar care nu au vocația universalității inclusiv sub aspect rațional și valoric, așa cum o are creștinismul, nu exprimă și nu cuprind Adevărul ontologic Absolut, nu îl recunosc pe Dumnezeu, unic în ființă și întreit în Persoane care este Cel ce este, Calea, Adevărul și Viața, nu cunosc și nu recunosc tainele Duhului Sfânt și ale Bisericii și nici rolul mântuitor al Crucii Domnului și nici sfințenia Maicii Domnului ca Născătoare de Dumnezeu, a Fiului lui Dumnezeu, Care s-a făcut om, a luat din iubirea sa necuprinsă și firea omenească, S-a jertfit și a Înviat pentru a noastră mântuire, pentru ca și noi să devenim fii ai lui Dumnezeu după har. Vorbesc cel mult de adevăruri relative ale existenței, de un transcendent divin impersonal, fără a face distincție dintre necreat și creat, cum este cazul concepțiilor

mistice panteiste. Mai rău este că, exceptând cele trei credințe monoteiste și credințele pe care se întemeiază cultura orientală, toate celelalte, confesiuni, secte sau chiar "religii", direct sau indirect îl neagă pe Dumnezeu, Îl refuză, ba chiar îl ironizează, așa cum se întâmplă în perioada postmodernă și prin urmare sunt moduri de gândire umane nonvalorice.

Adepții acestui mod de gândire și de înțelegere a omului și a societății uită câteva adevăruri demonstrate existențial. Nimic nu este posibil fără Dumnezeu, în afară de păcat și de non sens, absurdul, nefirescul, toate acestea create de omul care se distanțează de Dumnezeu și de oameni preferând absolutul egoismului personal și limitele existențiale ale acestei lumi. Deși strigătul filosofului Nietzsche „*Dumnezeu a murit*„, stă la baza postmodernismului contemporan, adevărul este cu totul altul. Dumnezeu nu moare, ci numai credința dreaptă a omului. Creștinismul nu cade, ci numai noi cădem din creștinism, așa cum bine spunea părintele Arsenie Boca. Dumnezeu nu are pe nimeni de pierdut, iubirea sa pentru oameni este nemărginită, nu este din această lume, dar totodată este adevărat că Dumnezeu nu se lasă batjocorit.

Prin urmare nu există, evolutiv vorbind un progres continuu al culturii, al civilizației al istorie care să configureze sensuri valorice, raționale existenței, să o transfigureze, pe o cale ascendentă spre desăvârșirea în Dumnezeu, spre îndumnezeire prin har la care omul este chemat prin Mântuitorul nostru Iisus Hristos, și prin om întreg Universul. Regresul, involuția sunt și ele prezente la nivel individual și social, fiind dimensiuni ale istoriei. Trecerea, schimbarea, devenirea sunt caracteristici ale lumii create, care ca sens pot fi întru desăvârșirea spirituală individuală și colectivă în Hristos, sau lipsite de sens, involutive. Și aceasta pentru că omul a fost înzestrat cu libertate, a rațiunii, a voinței și a sensibilității putând să aleagă dintre bine și rău. Nu înseamnă că destinul omenirii este determinat exclusiv de voința omului. Dumnezeu și harul Său lucrează neîncetat spre împlinirea voinței lui Dumnezeu revelate și nouă. Fără harul lui Dumnezeu, indiferent că omul este conștient de prezența lui sau nu, îl primește sau îl refuză, universul, creația s-ar risipi, s-ar transforma în nimic.

Așa cum vom arăta, din nefericire, postmodernismul contemporan este o epocă de regres în istoria mântuirii omului și a lumii.

Ce este postmodernismul?

Tot mai multe curente ideologice își fac apariția și influențează societatea care, până nu demult, își avea un filon trainic în cultura și spiritualitatea creștină. În acest context se vorbește tot mai mult de postmodernism.

Postmodernismul este termenul de referință aplicat unei vaste game de evoluții în domeniile de teorie critică, filosofie, arhitectură, artă, literatură și cultură. Diversele expresii ale postmodernismului provin, depășesc sau sunt o reacție a modernismului. Dacă modernismul se consideră pe sine o culminare a căutării unei estetici a iluminismului științific și rațional, o etică și umanism juridic raționalizat și normativizat, toate cu valoare universală, postmodernismul se ocupă de modul în care autoritatea acestor entități ideale (numite metanarațiuni) este slăbită prin procesul de fragmentare, consumerism și deconstrucție. Jean-Francois Lyotard[1] a descris acest curent drept o „neîncredere în metanarațiuni”; în viziunea acestuia, postmodernismul atacă ideea unor concepții universale, monolitice, stabile privind omul și existența monolitice și în schimb încurajează perspectivele fracturate, fluide și pe cele multiple, promovând relativismul valoric de natură științifică, artistică sau morală. *Nimic nu are sens, de aceea totul este îngăduit. Existența este individuală, concretă, fără universalii.*

Prin urmare postmodernismul este o ideologie, specifică epocii pe care o trăim sau a „eonului”, prezent cum ar spune Blaga, cu consecințe asupra modului în care omul înțelege lumea, se raportează la lume, la valori, dar și la divinitate.

Postmodernismul reprezintă un set de răspunsuri de ordin intelectual, cultural, artistic, academic sau filosofic la condiția omului și a lumii create. Un termen utilizat este postmodernitatea, care se referă la toate fenomenele care au succedat modernității.

Pentru a înțelege cât mai bine ce este postmodernismul, ce înseamnă a fi postmodern, este bine să caracterizăm mai întâi modernismul și ce înseamnă a fi modern. Cuvântul „modern” își are originea în latinescul „modo”, care înseamnă „chiar acum”. Postmodern înseamnă deci, ad litteram, „după chiar acum”. Modernismul este întotdeauna, din punctul de vedere istoric, într-o luptă cu ceea ce a fost imediat înaintea sa. Modernismul sfârșește prin a se lupta cu el însuși și astfel devine inevitabil postmodernism. Așadar, postmodernismul apare ca o consecință, respectiv ca o continuare a modernismului, dar și ca o realitate ce se opune modernismului prin unele aspecte proprii; deci, continuare a modernismului, dar și o reacție deconstructivistă la adresa modernismului. În drumul de la modernism spre postmodernism, „deplasarea” a înlocuit ierarhia valorilor culturale și spirituale aflate în disensiune și continuă proliferare; s-a extins geografia conflictului, iar prezentul a fost devastat de „războaie culturale”, care au condus la nevoia presantă de a reafirma ordinea socială a lucrurilor[2].

În esență postmodernismul este definit de filosofi și sociologi, ca

o tendință în cultura ultimelor decenii care a afectat o varietate de domenii ale cunoașterii, inclusiv filozofia. Discuțiile postmoderne acoperă o gamă largă de probleme socio-filosofice legate de viața externă și internă a individului, politică, morală, cultură, artă etc. Principala caracteristică a situației postmoderne a fost o ruptură decisivă cu societatea tradițională și stereotipurile ei culturale. Totul este supus unei revizuirii reflexive, evaluate nu din punctul de vedere al valorilor tradiționale, ci din punct de vedere al eficienței. Postmodernismul este văzut ca epoca unei revizuirii radicale a atitudinilor de bază, a respingerii viziunii tradiționale asupra lumii, epoca rupturii cu toată cultura anterioară.

Totți reprezentanții postmodernismului sunt uniți de un stil de gândire, în cadrul căruia nu se acordă preferință constantei cunoașterii, ci instabilității acesteia; *nu sunt apreciate rezultatele abstracte ale cunoașterii, ci cele concrete ale experienței*; se afirmă că realitatea în sine, adică „lucru în sine” de care vorbește Kant este inaccesibil cunoștințelor noastre. Spre deosebire de concepția kantiană nici realitatea fenomenală nu poate fi cunoscută, nu se poate spune ce este realitatea. *Accentul ideologiei postmoderniste nu se pune pe obiectivitatea adevărului, ci pe relativitatea acestuia*. Prin urmare, nimeni nu poate pretinde că știe ce este adevărul și mai mult nici o persoană, nici Dumnezeu nu sunt Adevărul. *Fiecare înțelegere este o interpretare umană, care nu este niciodată definitivă*. În plus, este influențată semnificativ de fapte precum clasa socială, etnică, rasială, tribală etc. aparținând individului.

O trăsătură caracteristică postmodernismului este *negativismul*, „apoteoza lipsei de teme” [3] (L. Shestov). Tot ceea ce înainte de postmodernism era considerat stabilit, de încredere și sigur: om, minte, filozofie, cultură, știință, progres - totul a fost declarat instabil și nedefinit, totul s-a transformat în cuvinte, raționamente și texte care pot fi interpretate, înțelese și „deconstruite”, dar pe care nu se poate baza în cunoașterea, existența și activitatea umană.

Totuși, unii filosofi identifică și aspecte pozitive ale postmodernismului. Se apreciază ca fiind pozitive, preocuparea pentru înțelegerea filozofică a problemei limbajului, în apelul său la rădăcinile umanitare ale filosofiei: discurs literar, narațiune, dialog etc. De asemenea, este considerată ca fiind pozitivă atitudinea sa prioritară față de problema conștiinței. În acest sens, postmodernismul este în concordanță cu dezvoltarea întregii filosofii a lumii moderne, care ia în considerare problemele științei cognitive (inclusiv psihologia cognitivă). Aspectele pozitive ale postmodernismului ar trebui însă înțelese în lumescul lor, în caracteristicile esențiale ale acestei ideologii care refuză Absolutul, universalul, obiectivitatea și mai ales orice raportare la Dumnezeu. Elementele pozitive ale acestui

mod de a fi și a exista sunt marcate de limita care se închide *fără deschidere spre sens și autentic*.

Pentru o mai bună înțelegere a ceea ce reprezintă postmodernismul, mai ales ca ideologie, vom menționa câteva aspecte istorice:

Deoarece postmodernismul a fost subiectul unor dezbateri partizane, sunt tot atâtea definiții ale curentului câți teoreticieni există. Dificultatea de a-i putea stabili obiectul este întărită de un ethos al anti-etichetei. Paradoxal, *chiar dacă cineva i-ar formula o definiție, un filosof postmodern ar dori să o deconstruiască și pe aceea*. Relativism de forma: totul este posibil, *nu există afirmație, ci numai negație, nu sunt certitudini, nici în existență, nici în cunoaștere*.

Cronologia postmodernismului ca ideologie și mai târziu ca mod de viață, începe în anul 1920 odată cu răspândirea mișcării *dadaismului*, care propunea colajul și accentua forma, marginea, ca fiind cea mai importantă, mai importantă decât opera însăși. Nu forma era abstrasă din conținut, ci forma poate să-și determine orice conținut. Este trecerea de la formă în relație cu un conținut, la formalizare, fără sens valoric, suficientă sieși.

Această idee a fost preluată ulterior și dezvoltată de filosoful Jacques Derrida[4]. Un alt curent ce a avut un impact foarte mare asupra postmodernismului a fost *existențialismul, care consideră că nu există valori universale, ci discursul individual al fiecărui om drept sursă a moralei și a înțelegerii*. Cu toate acestea abia la sfârșitul celui de al doilea Război mondial atitudinile postmoderne au început să apară. Postmodernismul începe să caracterizeze un stil de viață, nu este numai ideologie, ci se conturează ca epocă în istoria umanității.

Teoreticienii și susținătorii postmodernismului și-au dezvoltat rapid un vocabular cu o retorică anti-iluministă, au argumentat că raționalitatea nu a fost niciodată atât de sigură pe cât susțineau raționaliștii și că însăși cunoașterea era legată de loc, timp, poziție socială sau alți factori cu ajutorul cărora un individ își construiește punctele de vedere necesare cunoașterii și vieții.

În loc să-ți bazezi cunoașterea pe cazuri sau texte particulare, baza cunoașterii a fost privită ca fiind generată de jocul liber al discursului, o idee cu rădăcini în teoria jocurilor de limbaj ale lui Wittgenstein[5]. Această subliniere a permisivității jocului liber în contextul mai larg al conversației și discursului, duce postmodernismul spre adoptarea ironiei, paradoxului, a manipulării textuale, referințelor sau tropilor.

Înarmați cu acest proces al chestionării bazelor sociale ale acestei aserțiuni, filosofii postmoderni au început să atace unitatea modernismului și a acelei unități cu rădăcini în Iluminism.

Poate cel mai izbitor exemplu al acestui scepticism se găsește în operele teoreticianului cultural francez, Jean Baudrillard. În eseuul său, *Simulations and Simulacra*, a recunoscut că realitatea socială nu există în sens convențional, dar că a fost înlocuită de un proces fără sfârșit de producere de simulacre[6]. Producțiile culturale de masă mass-media fără nicio semnificație valorică, generează constant procese de re-apropriere și re-contextualizare ale unor simboluri culturale sau imagini, în mod fundamental *deplasând experiența noastră de la "realitate" la o "hyper-realitate" pur subiectivă, a cărei existență se construiește în spațiul virtual specific inteligenței artificiale.*

Postmodernismul este reticent în fața pretențiilor unora că sunt deținătorii secretelor *adevărului, eticii, sau frumosului* care au rădăcini în orice altceva decât percepția individuală sau construcția de grup. Adevărul poate fi înțeles dacă toate conexiunile sunt perpetuu amânate, nepuținând niciodată să atingă un punct al cunoașterii care ar putea fi numite adevăr. Prin urmare nu există nici adevăruri demonstrate de știință.

Conceptul de postmodernism este folosit în sens foarte larg desemnând cam toate curente de gândire de la sfârșitul secolului XX și ale actualului început de secol, dar și realitățile sociale și filosofice ale acestei perioade. Criticii marxiști consideră în mod polemic că postmodernismul este un simptom al "capitalismului târziu" și al declinului instituțiilor și apoi a statului națiune. Alți gânditori afirmă că postmodernitatea e reacția naturală la transmisii mediatice în societate, a tehnologiilor contemporane care generează civilizația tehnologică, bazată pe inteligență artificială și jocul formelor fără a fi necesar un univers valoric și nici cultura în accepțiune contemporană. În viziunea acestor filosofi întrebările fundamentale ale cunoașterii, inclusiv cele privind sensul acestei lumi nu au nici un rost.

Abilitatea cunoașterii de a fi copiată la nesfârșit oprește încercările de a constrânge interpretarea sau de a-i institui originalitatea prin mijloace simple, cum ar fi producția unei opere.

Ne oprim în câteva rânduri asupra expresiei postmodernismului în gândirea filosofică.

Unele personalități ale filosofiei secolului XX și începutul acestui secol sunt considerate drept postmoderne, pentru că susțin că matematica și științele naturii nu ar fi obiective. Între aceștia se numără și doi filosofi ai științei, Thomas Samuel Kuhn. Și David Bohm Ultima expresie a amestecului dintre filosofie și matematică este „matematica cognitivă”, care dorește să demonstreze că la fel ca orice știință umană, matematica este total subiectivă, formală. Filosoful Wittgenstein de care am amintit,

prin discursul său autoritar, paradoxal, dezordonat, contradictoriu este un pionier al postmodernismului filosofic[7].

Postmodernismul reprezintă filosofia societății occidentale contemporane. Menționăm că reprezentanții postmodernismului din zilele noastre, precum: G. Pracasch, J. Latuz, J. Walerstain, B. de Souse Santus, D.R. Griffin, H. Smith, P. Rosneau, J. Derrida, J.F. Lyotard, J. Culler, M. Poster, G.Wattimo, R.Robertson ș.a. vorbesc despre distrugerea matricei social-culturale a vechiului tip de conștiință, unde știința era reprezentată ca nucleu și forță dominantă în societate.

Postmoderniștii neagă existența în știință a adevărilor generale și universale, remarcându-le numai pe cele locale, singulare, particulare. Postmoderniștii, menționează L.A. Mikeșina, evită orice formă de monism și universalizare, tratează în mod critic reprezentările pozitivistice (logice), idealurile și modurile științei clasice, ale epocii modeme, în genere.

Filosofii menționați proclamă multiplicitatea și diversitatea, varietatea și concurența paradigmelor, coexistența elementelor heterogene, recunoașterea și stimularea unei varietăți de proiecte contemporane de viață, interacțiuni sociale, învățături filosofice și concepții științifice. Aceasta presupune reevaluarea fundamentalismului, recunoașterea aspectului multidimensional al realității și a unei mulțimi de tipuri de relații de aceeași esență, recunoașterea multiplicității de neevitat a descrierilor și a punctelor de vedere, a relațiilor de complementaritate și interacțiune dintre ele. Aceste idei, venite, inițial, din sfera artei (literatură, arhitectură etc.), în etapa actuală, au un caracter general-cultural și se transformă în principii ale activității intelectuale, creatoare.

Ca o consecință importantă a ideilor postmoderniste, se consideră, de asemenea, necesară zdruncinarea gândirii binare de tipul „sau / sau», bine sau rău, bărbat și femeie și înlocuirea ei prin atitudini ale gândirii, când sunt echivalente nu două, ci trei sau mai multe variante, toate justificate. În loc de opoziție, ei propun sistemicitate, armonizare, complementaritate, simultaneitate etc.

Inteligența artificială este un punct forte al filosofiei post moderniste. M. Poster afirmă că oamenii de știință proiectează pe calculator subiectivitatea inteligentă, iar calculatorul devine criteriul prin care se definește inteligența. El, la fel ca și Lyotard, vorbește despre transformarea informației în marfă, vede în societatea postmodernă extinderea elementelor de control social, iar în noile tehnologii vede un mare potențial pentru dominație. Radioul, televiziunea și presa scrisă sunt considerate de el ca elemente ale concepției despre lume. Lumea adevărată este înțeleasă în sensurile în care înțelegerea noastră asupra realității este com-

pusă din multiple imagini, interpretări și reconstrucții, puse în circulație de mijloacele de comunicare, în competiție, unele cu altele, și *fără nici o coordonare „centrală”*. Această emancipare nu constă în cunoașterea perfectă a cuiva, care știe cum sunt lucrurile în realitate, ci în *libertatea în cadrul pluralității*, în erodarea principiului însuși al realității.

Începutul postmodernității ar putea fi reprezentat prin apariția „tehnologiilor sinelui”, după cum le numea Michel Foucault, care „permit indivizilor să efectueze, singuri sau cu ajutorul altora, un anumit număr de operațiuni asupra propriului corp și suflet, asupra gândurilor, comportamentelor, asupra modului lor de a fi; să se transforme în așa fel încât să atingă o anumită stare de fericire, de puritate, de înțelepciune, de perfecțiune sau de imortalitate”.

Ca predecesori ai postmodernismului pot fi considerați F. Nietzsche, S. Freud, M. Heidegger, cât și neopozitivismul[8]. Ideologia postmodernistă este prezentă și în arhitectură, artă, lingvistică.

Dar există și alte fațete ale postmodernității ce denotă toleranță, egalitarism, creativitate, autonomie, căutarea disperată a fericirii personale, în mod evident, a subiectivității absolute, care ne pot face să credem că nu e totul pierdut. De fapt, cel mai complicat lucru este să analizăm noua lume prin raportarea la vechile valori[9].

Societatea postmodernă. Omul postmodern

Considerăm că societatea postmodernă poate fi caracterizată prin cinci ideologii și în același timp realități ontologice:

- *convergența sistemelor*
- *creșterea economică zero*
- *ideologia și practica globalizării*
- *ideologia de gen*
- *ideologia supraomului.*
- *Ideologia inteligenței artificiale*
- *Contradicția dintre consacrarea juridică a drepturilor omului și restrângerea abuzivă a acestora.*

Desigur, nu sunt singurele aspecte. De exemplu, o altă caracteristică a societății postmoderne este *dominația tehnologiilor asupra omului și valorilor umaniste inclusiv asupra celor creștine.*

În cele ce urmează vom realiza o succintă prezentare a unor realități ale societății contemporane aflate în epoca postmodernismului. Problematika proceselor contemporane de integrare și globalizare statală și socială aduc în discuție viabilitatea teoriei *convergenței sistemelor și creșterii economice zero* elaborate în anii 70 ai secolului trecut.

Termenul „**convergență**” însuși provine de la cuvântul latin „apropi-

ere". Teoria convergenței sugerează că, în condiții moderne, cele două sisteme sociale antagoniste ale capitalismului și socialismului sunt în proces de convergență, fiind sintetizate într-un fel de „societate mixtă”. Combină caracteristicile pozitive ale fiecăruia dintre sisteme.

Dispozițiile inițiale ale teoriei convergenței au fost împrumutate din domeniul științei biologice, ceea ce dovedește că în procesul interacțiunii evolutive, trăsături anatomice similare încep să posede grupuri de organisme vii care sunt departe unul de celălalt la origine, dar obligate să trăiască împreună în același mediu.

Părinții teoriei convergenței sunt considerați P. Sorokin, J. Golbraith, U. Ros-tou (SUA), J. Fourastier și F. Perru (Franța), K. Tinbergen (Olanda), X. Shelsky și O. Flechtheim (Germania). Aceștia și alți oameni de știință din era confruntării economice acute între capitalism și socialism au dovedit că sistemul capitalist este ireversibil din punct de vedere istoric și poate continua să existe prin transformări și reforme care sunt împrumutate din metode socialiste în managementul științific al economiei și societății, în planificarea statului a tuturor domeniilor de activitate.

Teoria convergenței combină o gamă largă de idei din domeniile sociologiei, economiei și politicii. Se bazează pe aspirații reformiste și social-democrate, care vizează îmbunătățirea proceselor de monopol de stat și încercări de asimilare sub formă de reforme exprimate de o economie de piață, pluralismul politic și liberalizarea sistemului social.

Pornind de la principii corecte în plan teoretic, "convergența sistemelor" ar fi putut să devină benefică într-o lume onestă, animată de principii umaniste, de coexistență nonbeligerantă, prezumând un anumit echilibru între două entități, care au conviețuit bipolar, anterior anului 1989, însă presupunând asumarea și implementarea unei susținute politici de coeziune și ajustare reciprocă.

Aceasta, cu cât, în condițiile unei euforii nedisimulate, după căderea Zidului Berlinului, și în ciuda unui pesimism politic sau a unor gândiri nostalgice, atât Estul cât și stânga europeană își doreau din plin o infuzie ideologică regeneratoare.

În realitate, procesul s-a finalizat printr-o pervertire a celor două entități, producând o confuzie a valorilor originare, o rupere a echilibrului dintre proiectul inițial și cel final, ce a transformat convergența în emergență, echilibrul în subordonare. În acest mod, "convergența sistemelor" a devenit un canal de contaminare reciprocă, cu viruși periculoși, dând naștere unei maladii pandemice, căruia cu greu îi putem afla antidotul.

Avem în vedere abandonarea culturii umaniste în favoarea unei pseudo-culturi tehnocrate sau chiar a unor forme de sub-cultură din ce în ce mai extinse, generalizarea consumismului și ignorarea sau chiar re-

puđierea valorilor spirituale. Omul nu mai este o persoană, ci un individ subordonat statului, care îi oferă câteodată pâine și cirul politic și social de care are trebuință. Mai observăm: dominația marilor monopoluri economice și accentuarea decalajelor dintre bogați și săraci, scăderea alarmantă a calității vieții și afectarea gravă a mediului natural, abandonarea identității naționale exprimată în istoria națională, credință și cultură, fenomenul migrației populației în căutarea unui loc de muncă mai bun sub aspectul veniturilor care pot fi realizate, descompunerea familiilor tradiționale și desconsiderarea tradițiilor și valorilor familiei creștine, apariția unor forme de infraționalitate transfrontalieră foarte periculoase și greu de stopat, cum ar fi corupția, spălarea de bani, traficul de persoane și de droguri, diferite forme de violență. Enumerarea ar putea continua. În esență asistăm pe de o parte la distrugerea valorilor umaniste tradiționale și a identității naționale, iar pe de altă parte la o uniformizare abstractă bazată pe dominația celor care dețin puterea și controlul asupra lumii. Totul devine aparență, demagogie și non-sens.

Se poate spune că, în România, capitalismul a preluat tot ce era mai rău în socialism, devenind un "capitalism de cumetrie", iar prin metisajul reciproc, a rezultat un "mixtum compositum" încât românii nu s-au mai bucurat de o societate postindustrială, așa cum li s-a promis, ci de o distrugere programată a economiei și industriei, în condițiile unui capitalism sălbatic, nemilos, nociv în cel mai adevărat sens al cuvântului.

Teoria convergenței sistemelor, mai ales în privința modelelor de guvernare bazate pe dominare și uniformizare spirituală, culturală și pe promovarea umanismului abstract care nu are în centrul său omul ca persoană liberă, își găsește astăzi materializarea în organizația supranațională și suprastatală, Uniunea Europeană.

În sfera religiei, ecumenismul este o expresie a încercării de aplicare a acestei teorii. Mișcarea ecumenică poate fi considerată ca având un rol pozitiv numai în ceea ce privește dialogul între confesiunile și bisericile creștine, ca o posibilitate pentru dreapta credință ortodoxă de a-și face cunoscute învățăturile și valorile, de a le susține. Ecumenismul nu poate fi acceptat ca încercare a bisericii catolice de a subordona pe credincioșii ortodocși, primatului unui singur episcop, Papa, episcopul Romei și nici ca o renunțare sau modificarea a tradițiilor și învățăturii de credință ortodoxe. Părintele profesor academician dr. Dumitru Stăniloae sublinia foarte bine aceste aspecte: „*Trebuie să ne preocupăm în primul rând de întărirea dreptei noastre credințe și a viețuirii conform cu ea. Prin participarea noastră la mișcarea ecumenică trebuie să urmărim în primul rând a face cunoscută dreapta noastră credință în moduri accesibile înțelegerii celor ce aparțin altor formațiuni creștine. Mi se pare că mișcarea ecumeni-*

că a sporit birocrăția și interesele de tot felul ale funcționarilor ei. Nu este o forță reală a credinței și unității în ea... Dar nu știu dacă relativismul care o stăpânește nu se întinde ca o slăbire a credinței în toată lumea creștină. „

Creșterea economică zero

În epoca anilor 70 – 80, "Teoria ZEG" (Zero Economic Growth) era definită ca fiind o teorie filozofico-economică de esență neomalthusianistă limitativă, potrivit căreia populația globului, cererea de produse alimentare și poluarea ar înregistra creșteri într-un mod progresiv, amenințător, în timp ce resursele globului s-ar afla în cantități limitate, lumea îndreptându-se astfel rapid spre autodistrugere, colaps total.

Această teorie a fost susținută de Clubul de la Roma, creat în 1968, la inițiativa economistului italian dr. Aurelio Peccei, care a reunit în jurul său 70 futurologi, din 25 țări, pentru a studia soluții de rezolvare a unei crize care se vedea la orizont încă de pe atunci.

Clubul de la Roma a cerut profesorului american Jay Forrester să modeleze matematic tendințele creșterii economice la scară mondială, pentru șapte decenii viitoare. Așa s-a născut primul raport al Clubului de la Roma, document de studiu coordonat de Donella și Dennis Meadows, Jorgen Randers și W. Behrens de la Massachusetts Institut of Technology. Acestor specialiști li se solicita "să examineze complexul de probleme care îngrijorează pe oamenii de pretutindeni; sărăcia în mijlocul belșugului, degradarea mediului înconjurător, pierderea încrederii în instituții, extinderea necontrolată a robotizării, nesiguranța ocupării unui loc de muncă, înstrăinarea tineretului, înlăturarea valorilor tradiționale, inflația și alte crize monetare și economice".

Apelând la o metodologie stabilită de acest colectiv, s-a analizat cu ajutorul calculatoarelor electronice un model prin care era prezentată evoluția următorilor indicatori: populația, producția industrială, producția agricolă, poluarea resurselor naturale, în perioada 1950 – 2030.

La bază erau ideile emise de Jay Forrester în cartea sa "Dinamica industrială", în care se atrăgea atenția asupra faptului că populația a crescut de la 1,6 miliarde în 1900 la 3,5 miliarde în 1970, dar că aceasta se va dubla exponențial, într-un număr mai mic de ani, ceea ce va afecta întregul sistem mondial, în timp ce creșterea acumulării de capital industrial va cunoaște limite.

Încă din acei ani, Sicco Mansholt declara: "am făcut un calcul foarte simplu: dacă am vrea ca întreaga populație a globului să se bucure de un nivel de viață comparabil cu acela pe care-l avem în Occident, dat fiind venitul mondial global, știți la ce cifră ar trebui să se reducă ea? La un miliard de indivizi".

Aceleași calcule arătau faptul că o creștere exponențială a populației și a dezvoltării industriale ar reduce dramatic *resursele naturale* și, împreună cu *sporirea poluării*, vor determina diminuarea curbei creșterii producției agricole și industriale. Rezultatul nu poate fi decât dezastrul, cu cât ne apropiem mai mult de limitele materiale ale planetei, care vor fi atinse în secolul XXI. În concluzie, autorii au propus conceptul "familia de înlocuire", cu cel mult doi copii.

Aceleași model matematic i-a condus pe liderii chinezi la concluzii similare, reducând numărul de copii pe care îi putea avea o familie, dar dezvoltând o economie în ritmuri fenomenale, apelând și ei la principiul "convergenței sistemelor", un experiment reușit, se pare, dar cu repercusiuni nocive asupra rezervelor de energie, poluării și echilibrului economic al planetei.

Atitudinea fiecăruia față de *limitele creșterii* este o chestiune de cultură, liber arbitru, de rațiune dar mai ales de situarea în dreapta credință ortodoxă. Nu există nici o forță sau lege a naturii care să împingă umanitatea spre comerț liber, exploatarea irațională a mediului înconjurător, epuizarea resurselor și, în final, spre un război al tuturor împotriva tuturor (Hobbes) pentru controlul ultimelor rămășițe.

Poate ar trebui să citim încă o dată mesajul original al acestui model teoretic sumbru dar realist: „În ultima sută de ani viața pe pământ a fost dominată de creștere. Creșterea populației, a producției, a venitului, a capitalului, a gunoiului și a poluării. Aceasta creștere se va opri, dar întrebarea e prin ce mijloace? Voluntar, prin grija guvernelor și bunăvoința oamenilor, sau printr-un proces natural ceea ce înseamnă colaps, declin și în final dezastru?”

La această concluzie este necesar un amendament foarte important. Creșterea populației planetei nu este și nu va fi o cauză de declin pentru omenire. Dimpotrivă, înmulțirea oamenilor este o poruncă a lui Dumnezeu. „Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!” (Facerea 1,28). Fiecare om conceput și născut este creat de Dumnezeu cu suflet nemuritor și chemat la un destin măreț, să înmulțească talanții și darurile pe care le-a primit de la Dumnezeu, după poruncile acestuia, să contribuie la transfigurarea și spiritualizarea naturii, a întregii creații. Într-un sens mai larg, nu creșterea în sine și progresul industrial, științific, economic, social și cultural, nu creșterea existențială este rea, pentru că însuși Dumnezeu poruncește oamenilor să înmulțească darurile pe care le primesc, ci modalitățile și mai ales scopul progresului orientat spre distanțarea de Dumnezeu,

de oameni și de natură, pe acumulare și consum material și folosirea denaturată a puterilor sufletești.

Discutam despre schimbarea fundamentală a felului nostru de viață. Dar asta nu se poate întâmpla fără dreapta credință ortodoxă și schimbarea modelelor economice și de guvernare. Scopul dezvoltării economice și sociale ar trebui să fie nu creșterea și acumularea nelimitate, ci păstrarea armoniei, a echilibrului lumii create de Dumnezeu pentru om, realizarea omului ca persoană liberă, spirituală creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, împlinirea marilor valori ale virtuților ortodoxe și ale înțelepciunii, dintre care în primul plan ar trebui să fie smerenia și credința guvernanților față de Dumnezeu, iubirea milostivă, fraternitatea și solidaritatea, discernământul și dreapta socoteală, spiritul de dreptate individuală și socială în gospodărirea resurselor încredințate omului de către Dumnezeu. Problema este ca nimeni nu dorește cumpătare și austeritate, nimeni nu dorește „să se întoarcă și să fie viu „ cum a cerut Mântuitorul.

Oamenii se revoltă și ajung în stradă pentru că vor să consume mai mult, nu mai puțin. „Dacă ar fi puși să aleagă între un set nou de tacâmuri și supraviețuirea umanității, am o presimțire că marea majoritate ar alege setul de tacâmuri „ (George Monibot – The Bottom of the Barrel, publicat în the „Guardian” Decembrie 2003).

Cei care au scris „Limitele„ au pus, poate pentru prima oară, problema testamentului mondial pe care-l lăsăm urmașilor. Astăzi nu mai putem să vorbim despre ce lăsăm și pentru cine anume. Legea creșterii, a acumulării și a consumului în proporții nelimitate creată de om va duce omenirea la dezastru. Dar voia și legea lui Dumnezeu este alta, omul și lumea prin lucrarea harului sfânt trebuie să crească spiritual, să se transfigureze pe sine și întreaga creație. Pronia divină este nădejdea noastră. Dar omul a fost înzestrat cu libertate și prin urmare va trebui să aleagă cât mai repede între dezastrul inevitabil pentru om și omenire al legii creșterii, acumulării și consumului irațional și nelimitate sau să primească mâna salvatoare a lui Dumnezeu, să se întoarcă la scopul pentru care omul și existența au fost create, împlinirea voii și poruncilor lui Dumnezeu.

Ideologia și practica globalizării

Ce înseamnă procesul de globalizare contemporan și cât de folositoare sau dăunătoare este pentru România și pentru români participarea la acest proces cu scop integrator al cărui principal exponent în Europa îl reprezintă Uniunea Europeană? Sunt întrebări de actualitate și la care se poate răspunde cu realități istorice și contemporane.